

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

ПРИХОЖАНОВ Валерій Олександрович - здобувач МАУП

ХАЛИЛОВА Гюльнар - юрист, Азербайджанський державний педагогічний університет

DOI 10.32782/EP.2021.2.19

Під юридичною відповідальністю суб'єктів господарювання звично розуміють обов'язок застосування до правопорушника примусових заходів. Йдеться про застосування заходів примусу до осіб, які вчинили правопорушення. Обов'язковими їй (юридичної відповідальності) ознаками є вина особи і наявність правопорушення. застосування заходів примусу до осіб, які вчинили правопорушення, є обов'язком суб'єктів господарювання.

Юридичну відповідальність суб'єктів господарювання у сфері промислової власності також можна розглядати як обов'язок застосування до винної особи примусових заходів за вчинене правопорушення. Мова йтиме про правопорушення прав інтелектуальної власності.

Доцільно розрізняти юридичну відповідальність суб'єктів господарювання у вузькому і широкому сенсах. У вузькому сенсі - це застосування санкцій, а у широкому - виконання суб'єктами господарювання всіх інших своїх обов'язків.

У літературі пропонується створення ефективного механізму настання реальної відповідальності за вчинення дій, що мають ознаки недобросовісної конкуренції із використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Вважаємо, що в рамках такого механізму настання реальної відповідальності добре спрацював би введений в українське кримінальне законодавство інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Обов'язки юридичної відповідальності у широкому сенсі інтерпретуються як компетентності відповідних осіб (посадових осіб, рядових працівників підприємства). Це відповідає вимогам інноваційного розвитку, які з урахуванням загаль-

носовітних тенденцій, на нинішньому етапі є особливому актуальними.

Формування компетентностей посадових осіб і інших працівників підприємства слід розглядати в контексті вдосконалення їх освітньої підготовки. Ефективність цієї підготовки залежить, у свою чергу, від якості освіти і науки в країні.

Як випливає з проведеного нами аналізу, ні автори закону «Про вищу освіту», ні відповідні бюрократичні структури не надають чіткого визначення якості освіти. Тим більше відсутні зрозумілі показники її (якості освіти) оцінки, підходи до вимірювання. Якість освіти потребує чіткого конструктивного визначення. Потрібно ввести кількісні критерії її оцінки з метою усвідомленого (а не спонтанного, як зараз) управління освітнім процесом.

Вступ

Під юридичною відповідальністю суб'єктів господарювання звично розуміють обов'язок застосування до правопорушника примусових заходів. Тобто це застосування заходів примусу до осіб, які вчинили правопорушення. Обов'язковими їй (юридичної відповідальності) ознаками є вина особи і наявність правопорушення. застосування заходів примусу до осіб, які вчинили правопорушення, є обов'язком суб'єктів господарювання.

Юридичну відповідальність суб'єктів господарювання у сфері промислової власності також можна розглядати як обов'язок застосування до винної особи примусових заходів за вчинене правопорушення. Мова

йтиме про правопорушення прав інтелектуальної власності.

У той же час до обов'язків суб'єктів господарювання (а отже, і до їх відповідальності) входить не тільки застосування санкцій, а й інші обов'язки. Наприклад, у сфері промислової власності – це створення умов, за яких би потенційні порушники не змогли б порушувати встановлений правопорядок захисту цієї власності. Це, зокрема, кваліфіковане використання патентного захисту, передбаченого чинним законодавством, у т.ч. одержання деклараційного патенту. Це також (для підприємств, які використовують власні інтелектуальні продукти) створення власної служби безпеки, яка б займалась захистом інновацій, нововведень, працювала над упередженням порушень прав інтелектуальної власності).- І, безумовно, до юридичної відповідальності господарюючих суб'єктів відносяться всі інші функції, обов'язки цих суб'єктів з досягнення своїх статутних цілей, вирішення завдань, що стоять перед ними.

Отже, будемо розрізняти юридичну відповідальність суб'єктів господарювання у вузькому (обов'язок застосування до винної особи примусових заходів за вчинене правопорушення) і широкому сенсі.

Виходячи з вищенаведеного, можна стверджувати, що юридична відповідальність у широкому сенсі, у більшості випадків, важливіша, ніж застосування санкцій. До речі, якщо суб'єкт господарювання буде належним чином виконувати всі свої обов'язки (у тому числі і з попередження правопорушень), то, можливо, санкції і не знадобилось би застосовувати. Окрім тих, звичайно, які виникають з деліктів.

Обов'язки юридичної відповідальності у широкому сенсі будемо інтерпретувати як компетентності відповідних осіб (посадових осіб, рядових працівників підприємства).

Стосовно розрізнення юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у вузькому і широкому сенсах – то тут ми не претендуємо на оригінальність. Важливо, на нашу думку, по-перше, спробувати вирішити проблеми забезпечення набуття суб'єктів господарювання своїх компе-

тентностей і, по-друге, зробити це стосовно саме сфери промислової власності.

Ступінь наукової розробленості зазначених проблем

Питанням юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у вузькому сенсі приділяється достатньо уваги (роботи відомих юристів, починаючи від О.Е. Лейста, Г. Ф. Шершеневича і до сучасних праць Є. А. Агеєвої, А.І. Денисова, С. Г. Стеценка, Н. М. Хуторян та ін.). У той же час, враховуючи нові виклики у сфері здійснення права промислової власності (патентний тролінг тощо), розгляд питань юридичної відповідальності суб'єктів господарювання є актуальним. Не менш актуальною є розробка положень, що відносяться до юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у широкому сенсі.

Цілі дослідження

Основними цілями дослідження, результати якого викладаються в цій статті, були:

1. Проаналізувати ефективність дійсної юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у вузькому сенсі стосовно сфери промислової власності;
2. Розробити положення, що відносяться до підвищення рівня компетентностей суб'єктів господарювання, тобто до юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у широкому сенсі.

Виклад основного тексту

Такі результати інтелектуальної творчої діяльності, як винаходи, корисні моделі і промислові зразки (складові промислової власності), посідають значне місце серед об'єктів інтелектуальної власності. Разом з товарними знаками, знаками обслуговування, найменуваннями місць походження товарів вони охоплюються загальною назвою «Об'єкти промислової власності». Це встановлюється ст. 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., що поширює свою дію і на територію України. Слід вказати на те, що, згідно з Паризькою конвенцією, промислова власність розуміється «у найбільш

широкому значенні і розповсюджується не тільки на промисловість і торгівлю у власному значенні слова, але також і на галузі сільськогосподарського виробництва і добувної промисловості, та на всі продукти промислового або природного походження».

Єдиного права промислової власності як юридичного інституту, покликаного опосередкувати економічні відносини промислової власності, у чинному законодавстві не існує. Право промислової власності в об'єктивному сенсі представлено низкою відокремлених інститутів, коло яких утворюють: інститут патентного законодавства, інститут законодавства про засоби індивідуалізації, інститут законодавства про недобросовісну конкуренцію.

Під засобами індивідуалізації товарів та учасників господарського обігу (скорочено «засоби індивідуалізації») розуміється група об'єктів інтелектуальної власності, зокрема: знаки для товарів та послуг або торговельні марки, зазначення походження товару, комерційні найменування та промислові зразки, що використовуються для того, щоб відрізнити один товар або учасника господарського обігу від іншого.

Засоби індивідуалізації є матеріальним вираженням таких нематеріальних активів підприємства, як гудвіл, ділова репутація та лояльність споживачів. Засоби індивідуалізації є ключовим активом у портфелях інтелектуальної власності підприємств, діяльність яких заснована на активній маркетинговій стратегії.

Щодо аналізу ефективності дійсної юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у вузькому сенсі у сфері промислової власності.

Проведемо такий аналіз на прикладі законодавства про недобросовісну конкуренцію. Як зазначалось у літературі, переважна кількість актів недобросовісної конкуренції пов'язана з порушенням прав об'єктів інтелектуальної власності, таких як: винаходи, корисні моделі, торгові марки, промислові зразки та інше. Конкурентна боротьба в інтелектуальній сфері не завжди йде законними напрямками. Мають місце «скуп-

ка мізків», промислове шпигунство, «піратська продукція» [1].

Протягом декількох останніх років були введені заходи щодо захисту інтелектуальної продукції від недобросовісної конкуренції, які відповідали західним стандартам. Але вони не дали бажаних результатів через високий рівень недобросовісної конкуренції на ринку об'єктів інтелектуальної власності, широке розповсюдження піратської продукції, неліцензійних товарів, відсутністю традицій у вирішенні подібних проблем. Хоча слід відзначити, що проблеми недобросовісної конкуренції в інтелектуальній сфері обговорюються дуже активно, але відома лише незначна кількість оздоровчих ініціатив. За оцінками спеціалістів, у відомчих органах Укрпатенту розглядався лише 1% випадків, кваліфікованих як «ultimo ratio» (піратство) [2]. Сьогодні до 95% програмного забезпечення для персональних комп'ютерів в Україні — контрафактні. Для порівняння: такий же рівень неліцензійного використання програмного забезпечення, за даними агенції В5А, у В'єтнамі складає 99%, у Китаї — 96%, в Омані — 95%, у середньому по пострадянських країнах — 95%. Щодо країн з розвинутою ринковою економікою, де існують тривалі традиції боротьби з піратською продукцією, то найнижчий рівень піратства у США — 28% [2]. Згідно зі звітами АМКУ загальна кількість припинених порушень у сфері недобросовісної конкуренції щорічно складає приблизно 12% від загальної кількості припинених порушень у сфері захисту економічної конкуренції. Найбільш поширеними з них були поширення інформації, що вводить в оману (90%). Решту склали неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки - 4%; досягнення неправомірних переваг у конкуренції шляхом порушення іншого законодавства - 5%; введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника, порівняльна реклама, дискредитація суб'єкта господарювання, схиляння до бойкоту суб'єкта господарювання - 1% [1].

Великі проблеми в цій сфері виникають з приводу існування піратської (неліцензій-

ної) продукції та особливостей перебігу цих процесів на ринку об'єктів інтелектуальної власності [1]. Значною проблемою є так званий «патентний тролінг».

Судовий експерт Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Юрій Охромєєв у своїй статті «Патентний тролінг – ахіллесова п'ята системи охорони інтелектуальної власності в Україні» пише про те, що держава має забезпечувати реальну відповідальність недобросовісних заявників – патентних тролів та відшкодовувати збиток особам, які його зазнали внаслідок таких дій або за рахунок патентного тролія, або з державного бюджету [3].

Автор пропонує створення ефективного механізму настання реальної відповідальності за вчинення дій, що мають ознаки недобросовісної конкуренції із використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності [3].

У рамках такого механізму настання реальної відповідальності добре спрацював би введений в українське кримінальне законодавство інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Відносно юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у широкому сенсі. Як зазначалось, це виконання суб'єктами господарювання всіх своїх обов'язків. Нагадаємо, що обов'язки юридичної відповідальності у широкому сенсі будемо інтерпретувати як компетентності відповідних осіб (посадових осіб, рядових працівників підприємства). Це відповідає вимогам інноваційного розвитку, які з урахуванням загальносвітових тенденцій на нинішньому етапі є особливо актуальними.

Формування компетентностей посадових осіб і інших працівників підприємства будемо розглядати в контексті вдосконалення їх освітньої підготовки. Ефективність цієї підготовки залежить, у свою чергу, від якості освіти і науки в країні. Саме з підвищенням їх якості пов'язані розроблені нами положення, що відносяться до підвищення рівня компетентностей суб'єктів господарювання (юридичної відповідальності суб'єктів господарювання у широкому сенсі).

У рамках української державної політики зараз, як відомо, сформульовано завдання - підвищити якість освіти. Однак ні законодавство про освіту, ні численні програмні документи, стратегії, місії - не дають чіткої конструктивну відповідь на головне питання - **ЩО ТАКЕ ЯКІСТЬ ОСВІТИ?**

У Законі про вищу освіту, багатьох з вищезазначених документів мова йде, власне, не про саму якість, а про контроль за нею - його форми, види, структури для реалізації. Що стосується якості освіти - то розкриття її (якості) суті, як впливає з аналізу основних правових актів, віддано на відкуп «низам» - вузам, викладачам. Нехай там вони розбираються, займаються якістю освіти. А ми, мовляв, потім подивимось і будемо контролювати.

Цікаво, що питання відносно сутності якості не вирішено і в рамках продвинутої європейської (і іншої) освіти. Немає чітких змістовних показників і в рамках єдиного європейського простору. Можливо, сам тому і звели в культ «університетську автономію», створили нові контролюючі органи, форми контролю і т.д.

Але ж і ВНЗ, і викладачам теж не дуже потрібна дійсна якість в освіті. ВНЗ цікава університетська автономія лише з точки зору самостійного розпорядження фінансами і нічим більше. Для самозбереження ВНЗ намагаються «зробити свій рейтинг» шляхом заповнення численних паперів, що не впливають на якість освіти і пережити бюрократичну перевірку. Перевіряючі також не обтяжують себе роздумами стосовно якості освіти. Вони можуть лише допомогти (якщо їх правильно зустріти і проводити) заповнити численні форми, запропоновані бюрократами зверху. А викладачу, що написав собі конспект років двадцять тому, і тільки «контролюй» ... студента. Причому, якщо Міністерство контролювало ВНЗ, можна сказати, відносно лояльно, то зараз ситуація змінюється. Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» № 392, прийнятим Верховною Радою України 18 грудня 2019 року, також передбачаються додаткові найрізноманітніші форми контролю. Це вдосконалення

процедури ліцензування освітньої діяльності, розширення сфери використання зовнішнього незалежного оцінювання і т.п. Ряд документів методичного характеру щодо реформування освіти, підвищення його якості, зменшення корупційних ризиків розроблено силами недержавного сектора, громадськими організаціями, в основному, міжнародними. До таких документів можна віднести Дорожню карту реформування вищої освіти України (опублікована в березні 2018). Центральна ідея документа - «якість української вищої освіти залежить від реалізації концепції університетської автономії». Цей документ був створений у рамках проєкту ElibUkr «Сприяння реформам у галузі вищої освіти України з точки зору розвитку академічної доброчесності», підтриманого Міжнародним благодійним фондом «Відродження». Разом з тим, аналіз згаданих і багатьох інших розроблених і прийнятих документів показує, що ряд їх положень носить загальний, декларативний характер, а отже, також є, по суті, бюрократичними. Справді, якщо в не-бюрократичних системах управління при появі проблеми прагнуть знайти для неї механізми вирішення, то в бюрократичних - просто передають вирішення проблеми «на низи», на місця і одночасно створюють структури для контролю її рішення. У нашому випадку застосовані такі ж бюрократичні прийоми. Крім функціонуючої Державної служби якості освіти, створено, як говорилося, вищезгадане Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. І все це подається як чи не панацея від усіх бід, прорив у сфері освіти. У регламенті Національного агентства говориться про «місії із забезпечення якості вищої освіти», «стратегічні цілі» і т.д. Однак, як випливає з аналізу, ні автори закону «Про вищу освіту», ні названі бюрократичні структури не надають чіткого визначення ЯКОСТІ освіти. Тим більше відсутні зрозумілі показники її (якості освіти) оцінки, підходи до вимірювання. І це природно. Які можуть бути показники вимірювання того, що ще не визначено, якщо горезвісна якість для контролерів - НЕ підняте поле. ЩО ж тоді міряти? Невідомо що. Тому пропонуємо ми. У

той же час відзначимо, що якість освіти - це не самоціль, а лише засіб для досягнення більш високих цілей. Коротко скажемо про них - про більш високі цілі. Це: 1) побудова в Україні інформаційного суспільства, суспільства знань (інакше країна залишається сировинним придатком у «золотого мільярда», а в кінцевому рахунку - нам загрожує розвал і зникнення з карти Землі. Як відомо, є вже сценарій цього. І не один; 2) сталий розвиток, тобто це екологія, знову таки, виживання. Скажуть, що для цих цілей необхідні, перш за все, безперервні інновації. Ми згодні. Але саме їх зможуть забезпечити розвинена наука і якісна освіта. При цьому найбільший ефект може бути досягнутий, за умови функціонування (розвитку) цих сфер як взаємопов'язаних складових єдиної системи. На побудову такої системи і спрямована нова освітня парадигма, яку ми пропонуємо. У рамках цієї парадигми сформульовано визначення якісної (інноваційної) освіти. Запропоновано конструктивні засоби для ОЦІНКИ її якості і розвитку. Запропоновано механізм побудови відповідної управлінської (а не суто контролюючої) системи, що дозволяє нарощувати якість освіти і науки, забезпечує отримання синергетичного ефекту.

Висновки

Доцільно розрізнити юридичну відповідальність суб'єктів господарювання у вузькому і широкому сенсах. У вузькому сенсі - це застосування санкцій, а у широкому - виконання суб'єктами господарювання всіх інших своїх обов'язків.

Обов'язки юридичної відповідальності у широкому сенсі будемо інтерпретувати як компетентності відповідних осіб (посадових осіб, рядових працівників підприємства). Це відповідає вимогам інноваційного розвитку, які з врахуванням загальноосвітніх тенденцій на нинішньому етапі є особливо актуальними.

Формування компетентностей посадових осіб і інших працівників підприємства слід розглядати в контексті вдосконалення їх освітньої підготовки. Ефективність цієї підготовки залежить, у свою чергу, від якості освіти і науки в країні. Якість освіти

потребує чіткого конструктивного визначення. Потрібно ввести кількісні критерії її оцінки з метою усвідомленого (а не спонтанного, як зараз) управління освітнім процесом.

Відповідні результати дослідження, які ми поки що детально не розкриваємо, готуються для захисту авторським, патентним правом.

Література

1. Швець Г.О. Недобросовісна конкуренція в сфері інтелектуальної власності //
2. Хрустальова В. Проблеми становлення цивілізованого конкурентного середовища на інтелектуально-інформаційному ринку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/law/competitive-environment-information-market.html>
3. Охромєєв Ю. Патентний тролінг – ахіллесова п'ята системи охорони інтелектуальної власності в Україні //Юридична газета. – 2 лютого 2015.

SUMMARY

Legal liability of business entities is usually understood as the obligation to apply coercive measures to the offender. It is a question of application of measures of coercion to persons who have committed offenses. Its obligatory (legal liability) features are the guilt of the person and the presence of an offense. The application of coercive measures to persons who have committed offenses is the responsibility of economic entities. The legal liability of economic entities in the field of industrial property can also be considered as an obligation to apply coercive measures to the guilty person for the committed offense. This will be an infringement of intellectual property rights. It is advisable to distinguish between legal liability of economic entities in the narrow and broad sense. In the narrow sense, it is the application of sanctions, and in the broad sense, the performance of all other responsibilities by economic entities. The literature proposes the creation of an effective mechanism for real liability for actions that show signs of unfair competition with the use of intellectual property rights. We believe that the institution of criminal liability of legal entities introduced into Ukrainian criminal law would work well within the framework of such a mechanism of real liability. Duties of legal responsibility in a broad sense are interpreted as the competence of the relevant persons (officials, ordinary employees of the enterprise). This meets the requirements of innovative development, which, taking into account global trends, are particularly relevant at this stage. The formation of competencies of officials and other employees of the enterprise should be considered in the context of improving their educational training. The effectiveness of this training depends, in turn, on the quality of education and science in the country. According to our analysis, neither the authors of the law «On Higher Education» nor the relevant bureaucratic structures provide a clear definition of the quality of education. Moreover, there are no clear indicators of its (quality of education) assessment, approaches to measurement. The quality of education needs a clear constructive definition. It is necessary to introduce quantitative criteria for its evaluation in order to consciously (rather than spontaneously, as now) management of the educational process.